

'מצוות לוויית המת'

הרה"ג רבי ירחמיאל קראס שליט"א

כבוד גדול נעשה ליעקב אבינו אחרי פטירתו. לא רק על ידי בניו שבטי קה אלא גם על ידי 'כל עבדי פרעה זקני ביתו וכל זקני ארץ מצרים'. כולם יצאו בהלוויה ענקית לקבור את יעקב בארץ כנען. פרעה נענה לבקשתו של יוסף המבקש ממנו רשות למלא בקשתו של יעקב אביו טרם פטירתו להביאו לקבורה בקברי אבותיו במערת המכפלה. אף שהבקשה הייתה אל כל השבטים, יוסף היה מחויב לזה גם בשבועה. כמי שהיכולת בידו השביע אותו יעקב על הדבר הזה ואמר לו: 'שים נא ידך תחת ירכי. אל נא תקברני במצרים' 'ושכבתי עם אבותי' אני רוצה להיקבר במערת המכפלה. יוסף מבטיח ליעקב 'אנכי אעשה כדברך' ויעקב אינו מסתפק בהבטחה ויומר השבעה לי וישבע לו.

יחד עם המשלחת המצרית הנכבדה עלו גם כל 'בית יוסף ואחיו ובית אביו'. התורה מתארת את המסע 'ויבואו עד גורן האטד ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד'. מה היה המקום הזה ששמו 'גורן האטד' מביא רש"י את דברי הגמרא בסוטה: 'על שם המאורע'. השם 'גורן האטד' ניתן למקום הזה בגלל אותו מאורע אותו מספד גדול ליעקב שנעשה שם.

'שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה' מסע ההלוויה עובר בדרכו בתוך שדה קרב ענקי בו נאספו 'כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל' המון רב. 'וכיוון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב עמדו כולן ותלו בו כתריהם והקיפוהו כתרים כגורן המוקף סייג של קוצים'.

כל המלכים והנשיאים הללו שהכירו והוקירו תודה ליעקב וליוסף שבזכותם שרדו את שנות הרעב הגדול עמדו ותלו את כתריהם על ארונו של יעקב. איזה מחזה מרהיב היה זה. שורה ארוכה של כתרי מלכות עשויים זהב ומשובצים אבנים טובות ומרגליות, כל כתר יפה מחברו, מקיפה את ארונו של יעקב. הגמרא מתארת לנו את המראה הנפלא הזה בדימוי 'כגורן המוקף סייג של קוצים'.

והדבר פלא, האם הכתרים המפוארים הללו היו 'סייג של קוצים' גדר העשויה מקוצים יבשים להגן על הגורן בה נמצאת התבואה. וכי אין דימוי יותר מתאים מזה. אלא למדונו כאן חז"ל מהותם של כתרים אלו של מלכי כנען ונשיאי ישמעאל.

המשנה באבות אומרת 'שלשה כתרים הם כתר תורה כתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהם'. ושאלו הראשונים: אם כן הרי ארבעה כתרים הם תורה, כהונה, מלכות ושם טוב ולא שלשה כתרים בלבד. כותב רבנו יונה: 'רצונו לומר, ולכתרים כולם צריך כתר שם טוב'. כתר שם טוב אינו כתר נפרד, רביעי, הוא היהלום המרכזי המתנוסס בראש כל אחד משלושת הכתרים.

איזה כתרי מלכות היו שם, תלויים בארונו של יעקב. כתרים שהושגו כתוצאה ממלחמות עקובות דם כתוצאה משלטון אכזרי ומדכא. לכתרים הללו חסר היהלום המרכזי של שם טוב. של מידות ומעשים טובים. כתרים כאלו מלמדים אותנו חז"ל הם 'כסייג של קוצים'. הם דוקרים וקורעים. ולא רק לגבי כתרי מלכות אמורים הדברים. גם לגבי כתרי תורה וכהונה גם הם צריכים להיות עטורים בכתר שם טוב.

המחזה נורא ההוד הזה של האבל, של 'מספד גדול וכבד' יצר רושם עצום על 'עבדי פרעה זקני ביתו וכל זקני ארץ מצרים' שנתלו ליוסף ואחיו. כך כותב הנצי"ב ב'העמק דבר': 'התבוננו מזה שלא היה תכלית זה האבל משום יוסף ואחיו שהמה בניו של יעקב ולכבודו נתאבלו גם כל מצרים. כמו שהיה המנהג לפניו במלך שמתאבל, כולם יושבים על הארץ' אבל כאן לא היה הדבר כן. אלא עיקר תכלית האבל היה בשביל מצרים עצמם'.

הם הבינו מה מטרת הליכתם ללוויה הגדולה הזו. לא רק כדי להביע כבוד ויקר ליוסף ואחיו אלא בשביל עצמם להכיר תודה למי שזן וכלכל אותם בשנות הרעב. על הפסוק: 'וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל העולים איתו לקבור את אביו' שואל רש"י: מדוע 'בחזרתן כאן, הקדים אחיו למצרים העולים איתו. ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו שנאמר 'ויעלו איתו כל עבדי פרעה' ורק אחר כך כל בית יוסף ואחיו 'אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בהם כבוד'.

עכשיו הבינו כל זקני מצרים ומשתתפי הלוויה כי אין 'תכלית זה האבל משום יוסף ואחיו' ואין הם מתאבלים לכבודו של יוסף. לכן נאמר בפסוק מייד אחרי המספד הגדול בגורן האטד: 'ויעש לאביו אבל שבעת ימים' המלווים המצרים לא המשיכו לארץ כנען לקבורה במערת המכפלה הם סיימו את הלוויה כאן בגורן האטד.

כך כותב ב'העמק דבר': 'ללמד בזה לאנשי מצרים שראויים להתאבל על יעקב כמו על מתיהם באשר עשה רוב טובה להם בעלית היאור והרי הוא כמו אב המון גויים אלה'. לכן עכשיו, אחרי שהמצריים חזרו למצרים כותבת התורה: 'ויעשו בניו לו... כאשר ציוס' כותב הנצי"ב: 'אחר שנתאבלו המצרים כל הצורך שוב לא היה להם עסק בקבורת המת. עתה התחילו בניו לעסוק עמו כאשר צום'.

לווית המת היא מצווה גדולה וחשובה. חז"ל האריכו בכמה מקומות על גודל מצווה זו של לוויית המת. בשו"ע נפסק: 'מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת' וכותב שם הש"ך: 'פירוש חובה לבטל, כן הסכימו הפוסקים'. ויש עונש כבד על הרואה את המת ואינו מלווהו וזה לשון השו"ע: 'שכל הרואה מת ואינו מלווהו עד שיהא לו כל צורכו בר נידוי הוא'.

הרמב"ם כותב: 'מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים ולעסוק בכל צרכי הקבורה לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור וכן לשמח החתן והכלה ולסעוד בכל צרכיהם. ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. אף על פי שכל מצוות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך. כל הדברים שאתה רוצה שישו אותם לך אחרים, עשה אותן אתה לאחריך בתורה ובמצוות'.

הגמרא בברכות אומרת: 'ואם הלוחו מה שכרו, א"ר אסי עליו הכתוב אומר' במשלי 'מלוה ד' חונן דל' 'ומכבדו חונן אביו'. ומפרש רש"י שם בגמ': 'מלוה ד' חונן דל, קרי ביה מלוה את המקום, מי שחונן את הדל' 'ואין לך דל מן המת והמלווה אותו כאילו מלווה את המקום'. אתה הולך ללוויה ומלווה את המת אתה כאילו מלווה את הקב"ה.

'הלווית המת והכנסת כלה' הם מהדברים 'שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא'. למרות שאינם מנויים במשנה בפאה ולא בגמ' בברכות הם נכללים בין הדברים הנלמדים בכל בוקר מייד אחרי ברכות התורה. כי הם 'בכלל ואהבת לרעך כמוך' ושכרן גדול עד למאוד.